

בזריקתו באדם שהוא בר חיובא עליו, אלא במי שהוא פטור עליו.⁽¹³⁾

אבל אם נתכוין להרוג את זה [שהוא חייב עליו] והרג את זה, הרי זה חייב; כי ההתראה שהתרו בו "אל תזרוק" התראת ודאי, שהרי בין אם תפגע בזה בין אם תפגע בזה, הלוא יתחייב מיתה.

וכן אם נתכוין להכותו על מתניו, ולא היה בה כדי להמיתו אילו אכן היה מכה על מתניו —

ואפילו אם התרו בו שלא יזרוק, כי אם יזרוק וילך על לבו ייהרג, והוא אף קיבל התראה

— ולבסוף אכן הלכה לה המכה על לבו, והיה בה כדי להמיתו במכה זו שהכה על לבו, ומת, הרי זה פטור, ומשום ש"התראת ספק" היא מה שהתרו בו "אל תזרוק, שמא תלך על ליבו".

וכן אם נתכוין להכותו על לבו,

והיה בה כדי להמית אילו אכן היה מכה על לבו, ואולם הלכה לה המכה על מתניו ולא היה בה כדי להמית במכה זו שהכה על מתניו, ומת, פטור, שהרי הכהו מכה שאין בה כדי להמית.⁽¹⁾

"דאפילו אם מת הוא פטור".

13. נתבאר על פי רש"י שכתב: היה עומד אדם אצל בהמה, ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם, פטור, משום דכי אתרו ביה "התראת ספק" הוא, אף על פי שקיבל עליו התראה שאומר להם "יודע אני שהוא בן ברית ועל מנת כן אני עושה, שאם אהרגנו אני אתחייב מיתה", [מכל מקום] פטור, דשמא לא יהרגנו.

אך ב"יד רמה" כתב: נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם ... פטור: דהא לאו אדעתא דאיחויבי קא עביד, ואף על גב דאתרו ביה ואמרי ליה "אל תזרוק לבהמה מפני שאדם בצדה, ונמצאת הורגו, ואתה נהרג עליו", ואמר "על מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אהרג עליו", פטור, כיון דלא מיכוין למיקטליה לאדם, על כרחך כשוגג דמי, דסבר לא קטילנא ליה.

ואית דאמרי [הוא פירושו של רש"י], דמשום התראת ספק קא פטרינן ליה, דכי מתרו ביה התראת ספק היא דדילמא לא קטיל ליה; ולאו מילתא היא, דתנא לא קא משמע דיהיב טעמא למילתיה אלא משום כוונה; וראה עוד שם קושיא אחרת על פירושו של רש"י.

ואף המאירי כתב: ולא מטעם התראת ספק כדרך שפירושה גדולי הרבנים [רש"י], שאילו כן, האומר ש"שמה התראה" משנתנו קשה לו, אלא לא נגעו בה אלא מטעם שמכל מקום לא לבר חיוב נתכוון, ולענין פסק אי אתה צריך לאלו, שהרי אף המתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור; וראה ברש"י שהביא מדברי התוספות שבאופן זה לכולי עלמא לא הוי התראה; וראה מה שהקשה שם על פירושו של רש"י.

[והנה לעיל עז ב גבי משחקין בכדור שהרגו, תוך ארבע אמות, פטור, חוץ לארבע אמות חייב, נחלקו הראשונים: דעת רש"י לפרשה לענין גלות; וכתבו התוספות שם: לא מסתבר לפרש כלל לענין חיוב מיתה במזיד, דאי קאי גברא תוך ארבע אמות ואתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי פטור, הא ודאי מתכוין הוא, אלא נראה כלשון ראשון שפירש בקונטרס, דלענין גלות איירי; וב"יד רמה" מפרשה לענין מיתה; ויש מקום להשוות את שיטתם בשתי מחלוקות אלו].

1. פירש רש"י: דתרתו בעינן, שיהא מתכוין למכת מיתה [ולכן, אם נתכוין להכותו על מתניו מכה שאין בה כדי להמית באופן שנתכוין, הרי

וכן אם נתכוון להכות את הגדול, ולא היה בה כדי להמית את הגדול אילו היה אכן מכה אותו, והלכה לה המכה על הקטן, והיה בה כדי להמית את הקטן, ומת, הרי זה פטור, ומשום ש"התראת ספק" היא.

וכן אם נתכוון להכות את הקטן, והיה בה כדי להמית את הקטן, ואולם הלכה לה המכה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול, ומת, הרי זה פטור, שהרי לא הכהו מכה שיש בה כדי להמית.

אבל אם נתכוון להכות על מתניו, והיה בה כדי להמית על מתניו אילו היה פוגע בהם, והלכה לה המכה על לבו והיה בה כדי להמית על לבו, ומת, חייב, ש"התראת ודאי" היא, כי בין כך ובין כך היה נהרג.

וכן אם נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן, ומת, חייב ש"התראת ודאי" היא, היות ובין כך ובין כך היה מתחייב.

רבי שמעון אומר:

אפילו נתכוון להרוג את זה, והרג את זה, פטור; ובגמרא מתבאר, שדברי רבי שמעון באו לחלוק על דברי תנא קמא שברישא, הסובר: דוקא נתכוין להרוג את מי שהוא פטור עליו, והכה אחר הרי הוא פטור, אבל אם נתכוין להרוג את זה שהוא חייב עליו והכה אחר הרי הוא חייב, ועל זה בא רבי שמעון לחלוק.⁽²⁾

גמרא:

שנינו במשנה: רבי שמעון אומר: אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור:

שואלת הגמרא: **רבי שמעון אהייא**, על איזה בבא ממשנתנו הוא בא לחלוק?

אילימא אסיפא, ששנינו "נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול, והלכה לה על הקטן, ומת, חייב", ובא רבי שמעון לחלוק ולומר: כיון שנתכוין להרוג את זה והרג את זה, הרי הוא פטור; אם כן:

"רבי שמעון פוטר" מיבעי ליה לתנא

"המכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתת בית דין", והראב"ד השיג: כרבי שמעון הוא זה, ואין הלכה כרבי שמעון; ודעת הרבה אחרונים [ראה "ספר המפתח"] היא כפשוטו, שהרמב"ם אכן פסק כרבי שמעון, וכן הבין גם ב"חידושי הר"ן" כאן בדעתו, אלא שהשיג עליו; וכן הבין הסמ"ג בדעתו; ובהדיא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות כאן, שהלכה כרבי שמעון; וכן דעת המאירי לפסוק כרבי שמעון; ואולם לה"כסף משנה" שם שיטה אחרת בדברי הרמב"ם, ולדעתו אף הרמב"ם פסק כחכמים, ומה שפטר בנתכוין להרוג את זה והרג את זה, הוא משום

הוא פטור], ושיכנו מכת מיתה [ולכן, כשבפועל הכהו על מתניו, הרי הוא פטור], דאם לא נתכוין למכת מיתה [שנתכוין להכותו על מתניו], התראת ספק היא [מה] דהתרו בו "אל תזרוק דשמא תלך על לבו" [כלומר: ודאי עסקינן בכגון שהתרו בו כן, שאם לא כן פשיטא שהוא פטור]; ופירוש זה הוא על פי דרכו של רש"י גבי נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם.

2. א. והוא הדין שנחלק על הסיפא הגדול וקטן, ויתבאר בהערות בגמרא.

ב. לענין הלכה כתב הרמב"ם [רוצח ד א]:

(3) לומר.

מבאר הגמרא את שיטתו של רבי שמעון:

דבר זה פשיטא:

אם קאי [עומדים לפניו] ראובן ושמעון, ואמר ההורג שהרג את שמעון "אנא לראובן קא מיכוונא, לשמעון לא קא מיכוונא", היינו פלוגתייהו [בזה נחלקן] ובאופן זה הוא שפטר רבי שמעון; אך יש להסתפק לדעת רבי שמעון:

אם אמר "לחד מינייהו מיכוונא [לאחד מהם, מי שייפגע — כיוונתי]" מאי אמר רבי שמעון, האם אף באופן זה פטר? (6)

אי נמי בזה יש להסתפק: נתכוין להרוג אדם

אלא ארישא בא רבי שמעון לחלוק, ששנינו ברישא: נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, לגוי והרג את ישראל, לנפלים והרג את בן קיימא, פטור, ומשמע: דוקא באופן זה שנתכוין להרוג את מי שאינו חייב עליו מיתה, הוא דפטור —

הא נתכוון להרוג את זה ישראל ובן קיימא והרג את זה, הרי זה חייב — (4)

ועל זה הוא ששנינו: רבי שמעון אומר: אפילו נתכוין להרוג את זה, והרג את זה, פטור. (5)

חסרון התראה, ראה שם.

3. רש"י הוסיף קצת על לשון הגמרא: רבי שמעון פוטר מיבעי ליה, דהא בהדיא קאמר לה תנא קמא, ולמה ליה לרבי שמעון למהדר פירושא, ומאי "אפילו".

4. כתב רש"י: נתכוון להרוג את זה: והתרו בו עליו דהתראת ודאי הוא והרג את זה חייב, דאיכא התראה על בן ברית, והרי מתכוון לבן ברית והרגו, והוא על פי דרכו בביאור טעם חכמים שהוא משום "התראת ספק"; ונראה לכאורה מלשון רש"י שאין צריך להתרות בו כלל על זה שנהרג לבסוף.

5. דברי הגמרא צריכים ביאור: למה לנו לדייק מדברי תנא קמא שברישא, והרי מפורש אמר כן בסיפא גבי גדול וקטן.

ועוד קשה, דסוף סוף תיקשי: למה לא אמר "ורבי שמעון פוטר", כיון שפוטר הוא בדין הסיפא?!?

ומפרש רש"י: לכך לא שנתה כן המשנה, כדי

שלא נאמר: בכל דיני המשנה פוטר רבי שמעון, ואפילו בענין מתניו ולבו; וראה מה שהעיר המהרש"א על דברי רש"י.

והמהרש"א עצמו כתב לבאר: להכי שביק הסיפא, דסלקא דעתך אמינא, דוקא בכי האי גוונא פוטר רבי שמעון בנתכוין להרוג את הגדול שהוא בר מצוה, והרג הקטן שאינו עדיין בר מצוה, אבל אם השני שהרג גם כן גדול ובר מצוה, אימא דמודה רבי שמעון, דחייב; וכי האי גוונא אמרינן בריש פרק הנחנקין ... ולהכי קאמר אפילו נתכוין, דהשתא על כרחך קאי רבי שמעון אדוקיא דרישא דאיירי בשניהם גדולים, ואפילו הכי פוטר רבי שמעון.

ובדבריו מתיישב לשון "אפילו" שלפי דברי רש"י היה זה בכלל קושית הגמרא; [אלא שדבריו מיוחדים, דבפשוטו "גדול" ו"קטן" אינו בגיל אלא בגוף, ולא שייכא לבר מצוה, וצריך תלמוד].

6. פירש רש"י: מאי: לרבי שמעון קרי ליה "מתכוין לו" ומיחייב; או דילמא כיון דאי אזלא אאידיך ושבקייה ליה להאי [אילו היתה המכה

מסויים, כסבור היה שראובן הוא ורצה להורגו, ונמצא שהוא שמעון, מאי אמר רבי שמעון, האם אף באופן זה פטר?

תא שמע מהא דתניא:

רבי שמעון אומר: עד שיאמר "לפלוני — שנהרג לבסוף — אני מתכוון", ואותו פלוני אכן הרג, וכי אמר "לחד מינייהו" לא ייחד אותו; וכן כסבור ראובן ונמצא שמעון, לא זהו פלוני שנתכוון לו.⁽⁷⁾

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי שמעון?

משום דאמר קרא [דברים יט יא] "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת ... ונתנו אותו ביד גואל הדם, ומת", ולא היה לו לומר אלא "וקם עליו", ולכך הוסיף הכתוב "וארב לו", כדי ללמד: עד שיתכוון לו.

ורבנן החולקים על רבי שמעון מה דורשים הם מן הפסוק "וארב לו וקם עליו"?

אמרי פירשו רבי ינאי:

ללמד בא הכתוב: פרט לזורק אבן לגו [לתוך] חבורה של אנשים שיש בהם גויים ונהרג הישראל שביניהם הוא שפטר הכתוב, אבל המתכוין להרוג את ישראל בן קיימא והרג ישראל אחר, הרי זה חייב.

ומפרשינן: היכי דמי "זורק אבן לגו"?

והרי אילימא דאיבא תשעה גויים ואחד ישראל ביניהן, ובזה הוא שפטר הכתוב; כך אי אפשר לומר, כי:

תיפוק ליה דרוב גויים נינהו, ואין צריך מקרא למעטו מחיוב מיתה!?

פוגעת בשני ומניחה לזה] הוה נמי ניחא ליה, לאו מתכוין הוא.

7. א. על פי לשון רש"י; וב"ד רמה" כתב: ופשטינן להו לתרויהו מיהא דתניא רבי שמעון אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון, אבל נתכוין לאחד משנים, לא; ומדבעי עד שיאמר "לפלוני אני מתכוון", משמע, דבעי איכווני לההוא גברא דקא קטיל, ד"פלוני" שמא דגברא, ולא שמא דגופא.

ב. לפי מה שפסק הרמב"ם כרבי שמעון [ראה הערה לעיל, שכן היא דעתו לדעת רוב המפרשים], היה לו להביא דינים אלו; ועמד על זה ה"מנחת חינוך" במצוה לד [אותו ז' בנדמ"ח], וב"לקוטי הלכות" ב"עין משפט" אות א; וסיים: "ועיין".

והנה כתב הרמב"ם שם: "המתכוין להרוג את

זה והרג את זה פטור ממיתת בית דין ... לפיכך הזורק אבן לתוך עדה מישראל, והרג אחד מהן פטור ממיתת בית דין".

וב"כסף משנה" תמה: "הא שם [בסוגייתנו] אליבא דמאן דאמר "נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור", אמרינן: "קאי ראובן ושמעון ואמר לחד מינייהו, או כסבור ראובן ונמצא שמעון, פטור, עד שיאמר לפלוני אני מתכוון", ואם כן, למה כתב רבינו "הזורק לתוך עדה מישראל, פטור", הא בהני גווי דעדיפי מינה פטור; ומכח זה חידש שהרמב"ם באמת לא פסק כרבי שמעון.

וב"לקוטי הלכות" ב"עין משפט" אות ה, כתב עליו: מה שהקשה שם על דברי הרמב"ם "הא בהני גווי דעדיפא מינה ...", לא ידענא מאי עדיפא מינה, הא לתוך עדה שכולם ישראלים, שוה לקאי ראובן ושמעון ואמר לחד

אחד ביניהן, וללמד, שאם כי רוב ישראל הם, הרי הוא פטור, ומשום:

דהרי הוי ליה הגוי "קבוע" שם, וכל מייעוט "קבוע" אינו נידון כמייעוט ביחס לרוב, אלא כמחצה על מחצה דמי [כאילו נתרבה המיעוט והיה מחצה],⁽⁹⁾ וממילא ספק נפשות להקל.⁽¹⁰⁾

אי נמי, ואפילו באופן שהיו שם פלגא ישראל ופלגא גויים, אף בזה אין צריך מקרא למעטו, שהרי כיון שיש לו לומר "לגויים נתכוונתי", הרי יש לך לפוטרו משום ד"ספק נפשות להקל"! ⁽⁸⁾

אלא לא צריכא הכתוב למעט, אלא בכגון דאיכא באותה חבורה תשעה ישראל וגוי

ספק"; אך מדברי רש"י שתלה כאן הענין בכונתו מבורר לא כן; ובאמת, דגם מלשון הגמרא מוכח לא כן, דבפלגא ופלגא למה לו להזכיר "ספק נפשות להקל", והרי כל הנידון כאן לפוטרו הוא משום התראת ספק, ואם כן בפלגא ופלגא ודאי התראת ספק היא.

ג. שיטת ה"יד רמה" אינה כרש"י, וז"ל: פרט לזורק אבן לגאו, לתוך חבורה של בני אדם, מהן גויים ומהן ישראל, ונתכוין להרוג את ישראל והתרו בו "אל תזרוק, שכן ברית הוא, ותהרג עליו", ואמר "על מנת כן אני עושה", וזרק לתוך החבורה, והכה את אחד מהן, ומת, ואין ידוע אם גוי הרג אם ישראל הרג, שפטור, והכי משמע להו לרבנן "וארב לו", דלאו ליחודי כונה הוא דאתא, אלא ליחודי מעשה עד שידוע את מי הרג אם ישראל הוא אם לאו...

ואית דמפרשי: פרט לזורק אבן לגאו והרג את ישראל, דמצי למימר לגויים קא מיכוונא לישראל לא קא מיכוונא; ולא מילתא היא מכמה אנפי ...

9. הלשון שנתבארה בפנים היא על פי אחת ההגדרות של האחרונים בענין "קבוע", וראה גם לשון רש"י "וילפינן מהאי קרא דכל קבוע, לא פחות מלהיות נידון כמחצה על מחצה", והיינו שהמיעוט נידון כמחצה; וענין רחב ועמוק הוא.

10. א. דין זה לא סברא הוא, אלא שמכאן למדנו

מינייהו אני מכוון, ואולי כוונתו למה שלא העתיק דין השני "כסבור ראובן ונמצא שמעון", וכמו שהקשיתי בתחילה [באות א], אבל לא ידענא אם זה מקרי דעדיפא מניה.

8. א. נתבאר על פי רש"י, שכתב: אי נמי פלגא ופלגא למה לי קרא למיפטריה, הא כיון דמצי למימר "לגויים קא מתכוונא", אית לך למיפטריה, משום ד"ספק נפשות להקל". ובפשוטו אין כוונת רש"י לומר שאנו מסופקים למי נתכוין, כי הוא לא נתכוין לכלום אלא לזורק אבן לגו, והנידון הוא למי חשוב על פי דין שנתכוין.

ב. הנה שיטת רש"י במשנה גבי נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם, שפטורו אינו משום שלא נתכוין, אלא משום התראת ספק, ושלא כדעת הרמ"ה שפטורו הוא משום אינו מתכוין; ובפשוטו טעמו של רש"י הוא, דכיון שבהכרח התרו בו וקיבל עליו התראה על הריגת האדם [וכפי שכתב גם הרמ"ה החולק על רש"י], אי אפשר להחשיבו כאין מתכוין, [וכעין סברת התוספות לעיל עז ב ד"ה סתם], ובהכרח פטורו הוא משום "התראת ספק".

ובפשוטו, אף בזורק אבן לגו בהכי עסקינן, שהוא קיבל עליו התראה אף על הריגת ישראל; ולפי זה היה נראה, דכשהיו שם רוב גויים או פלגא ופלגא, הרי שלפי שיטת רש"י לא יתכן שהחסרון הוא משום שיש איזה חסרון בכוונה שלו, וכל הנידון בהכרח הוא משום "התראת

ומקשינן: **בשלמא לרבנן, דאמרי: "נתכוון להרוג את זה והרג את זה, חייב"**, היינו **דכתיב:**

"וכי ינצו אנשים [ביניהם], ונפגו אשה הרה, ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון [באשה, שלא מתה, רק הפילה], ענוש יענש [ממון דמי הולדות] כאשר ישית עליו בעל האשה, ונתן בפלילים. ואם אסון יהיה [באשה, שמתה] ונתתה נפש תחת נפש [יהרג הנוגף]" —

וכדאמר רבי אלעזר: זה שאמר הכתוב **"כי ינצו" במצות שבמיתה הכתוב מדבר**, היינו שנתכוין האחד להרוג את חברו, דהרי **כתיב "אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש"**, ואם לא נתכוין להרוג כלל, אין הוא חייב מיתה לדעת כולם —

ומאחר שנתכוין להרוג, ניחא שהוא חייב על הריגת האשה.

אלא לרבי שמעון כיון שלאשה הרי ודאי לא נתכוין, **האי "ונתתה נפש תחת נפש" מאי עביד ליה**, כיצד מחייב הוא מיתה, והרי אפילו אם נתכוין לחבירו להורגו וכדפירש רבי אלעזר, כיון שהלכה המכה על האשה שלא נתכוין לה, הרי הוא פטור!?

ומשנינן: רבי שמעון יפרש מה שאמר הכתוב **"ונתתה נפש תחת נפש"**, שאין כוונת

הגתוב לחייבו מיתה אלא לחייבו לתת ליורשיה **ממון דמי האשה** —

וכדרכי המפרש כן את הכתוב; **דתניא:**

רבי אומר: זה שאמר הכתוב **"ונתתה נפש תחת נפש"** היינו שישלם ממון האשה ליורשיה.

אתה אומר: ל"ממון" נתכוין הכתוב, או **אינו אלא "נפש ממש"** ויהרג; אל תאמר כן, כי:

נאמרה "נתינה" למטה, היינו כתוב זה **"ונתתה נפש תחת נפש"** —

ונאמרה

"נתינה" למעלה "הוא מה שאמר הכתוב עט-ב "ולא יהיה אסון ... ונתן בפלילים [ישלם דמי ולדות על ידי בית דין]" —

מה להלן ב"נתינה שלמעלה" בנתינת ממון הכתוב מדבר —

אף כאן — בנתינה שלמטה — **ממון.**

אמר רבא: האי תנא דבי חזקיה:

מפקא מדרכי [מוציא מדברי רבי] כלומר:

אם כן קבוע דקיימא לן שהוא מדאורייתא מנין?!

ב. הרמב"ם לא הביא את כל הדין המבואר כאן, אלא כתב [הלכות רוצח ד א]: "לפיכך — כיון שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור — הזורק אבן לתוך עדה מישראל, פטור ממיתה בית דין".

דין זה, ואותו בא הכתוב "וארב לו וקם עליו" ללמד.

וראה מה שכתבו התוספות לבאר, מנין לרבי שמעון — הדורש מקרא זה לענין אחר — דין "קבוע"; ובחידושי הר"ן כתב, שלדעת רבי שמעון דין "קבוע" אינו אלא מדרבנן; ומטעם זה השיג על הרמב"ם שפסק כרבי שמעון, שהרי